

Tulkoon kättilö

■ Jorma Kilpi

Olemassaoloni tarkoittaa että jokaisen esivanhempani on täytynyt olla olemassa. Koska esivanhempieni ketju jatkuu käsittämättömän kauas historiaan, jo pelkkä olemassaoloni on ihme. Jos lasken aikaa taaksepäin sukupolvissa – vanhempani, isovanhempani, isovanhempieni vanhemmat ja niin edelleen – niin esivanhempieni lukumäärä kasvaa eksponentiaalisesti. Se tarkoittaa, että ne riittävän kaukana menneisyydessä eläneet yksilöt, jotka ovat saaneet suoria jälkeläisiä tähän päivään asti, ovat hyvin suurella todennäköisyydellä myös minun esivanhempieni. Kun mennään tarpeeksi kauas ajassa taaksepäin, ovat kaikki tällaiset yksilöt esivanhempieni. Koska jokaisen esivanhempani on täytynyt syntyä omasta äidistään, on omaa syntymääni edeltävien synnytysten lukumäärä huikea.

Historiasta tiedän, että vasta viime vuosisatoina on kehittynyt todella tehokkaita keinoja synnytyksiin liittyvien vaarojen vähentämiseksi. Sitä ennen synnytys on ollut melko vaarallinen tapahtuma, joka johti usein lapsen tai äidin kuolemaan. Yksikään omista esivanhemmistani ei kuitenkaan ole voinut kuolla vauvana. Kaikki esivanhempani eivät myöskään ole olleet esikoisia, joten kaikki esiäitini eivät ole voineet kuolla ensimmäiseen synnytykseen. Lisäksi sellaiset synnytykset, joiden seurauksena esiäitini ei enää ole voinut tulla uudestaan raskaaksi, ovat eittämättä tilastollisesti vähemmistössä. Onnistuneet synnytykset, joilla tarkoitan synnytyksiä, joiden jälkeen sekä äiti että lapsi ovat edelleen lisääntymiskykyisiä, dominoivat minun esivanhempiini liittyvien synnytysten joukossa. Miten tämä on

mahdollista? Tuntuu kuin jollain olisi sormensa pelissä.

Jossakin historian vaiheessa on syntynyt kättilön (lapsenpäästäjän, kättilövaimon) ammatti. Käytän tässä yhteydessä termiä ”kättilö” laajassa merkityksessä. Vaikka kuka tahansa saattaa joutua toimimaan kättilönä, on kyse vanhasta ammatista. Lapsenpäästäjästä on täytynyt olla etua jo historian hämärissä, sillä muuten kättilön ammattiakaan ei olisi. Yhteisöt, joissa oli kättilöitä, lisääntyivät tehokkaammin kuin yhteisöt, joissa ei ollut kättilöitä. Erityisesti yksilöt, joilla on ollut mahdollisuus ja ymmärrys hyödyntää lapsenpäästäjän palveluja, ovat lisääntyneet muita tehokkaammin. On selvää, että kättilöt ovat lisänneet onnistuneiden synnytysten määrää.

Kättilöitä on koulutettu historiallisesti katsoen mitättömän vähän aikaa. Aiemmin he oppivat ammattinsa pääsääntöisesti kokemuseräisesti. Jos heidän kokemuksensa olivat peräisin omista synnytyksistä, on heidän täytynyt jakaa aikansa toisaalta omien lastensa hoitamisen ja imettämisen sekä toisaalta muiden naisten synnytysten avustamisen välillä. Imettäminen on ristiiridassa sen kanssa, että kättilöä saatetaan tarvita mihin vuorokaudenaikaan tahansa ja pitkienkin matkojen päässä. Lisäksi synnytykset ovat myös voineet kestää kauan. Luotettua, ja siten myös suosittua kättilöä on varmasti haettu matkojenkin takaa. Kokemuksen on siten täytynyt pääsääntöisesti karttua joko kokeneemalta kättilöltä tai itse opittuna. Taitoa ei tule ilman kokemusta. Koska ihmisen elinikä on aiemmin ollut nykyistä lyhyempi, suurin osa parhaista kättilöistä on ollut joko lapsettomia tai vähälapsisia. Suurperheellisiä kättilöitäkin on varmasti ollut, mutta käytännössä heitä ei ole voinut olla paljon. Juuri parhaiden lapsenpäästäjien merkitys on olemassaoloni kannalta kaikkein suurin.

Olen siis velkaa olemassaoloni kaikille historian kättilöille, pääasiassa naisille, jotka ovat tehneet elämäntyönsä toisten naisten ja heidän vauvojensa hyväksi. Koska maailman vanhimman ammatin titteli on jo myyty, niin ehdotan kättilön ammattia maailman tärkeimmäksi ammatiksi. Kyse on varmasti historiallisesta ammat-

ta, mutta onko se saanut alkunsa jo nykyihmisen esihistoriasta?

Ihmisen biologinen evoluutio on looginen seuraus sellaisista suoraan havaittavissa ja mitattavissa olevista asioista kuin DNA, geenit ja geenialleelit sekä siitä tosiasiaista, että ihmisiä on vain äärellinen määrä. Äärellinen ihmispopulaatio tarkoittaa, että kaikkien elossa olevien ja lisääntymiskykyisten ihmisten yhdessä muodostama geenivarasto on äärellinen. Geenivarasto on dynaaminen, se muuttuu jatkuvasti. Perinnöllisyyden ansiosta geenivarasto muuttuu yleensä hitaasti, mutta voi toisaalta muuttua nopeastikin. Esimerkiksi, jos harvinaista geenialleelia kantava osapopulaatio kuolee, ei mikään mekanismi tuo kyseistä geenialleelia enää takaisin ihmisten yhteiseen geenivarastoon. Se voi syntyä uudelleen vain sattumalta. Tunnetaan myös sellaisia mekanismeja, jotka luonnollisella tavalla muuttavat geenialleelien suhteellisia osuuksia geenivarastossa, kuten luonnonvalinta ja mutaatiot. Evoluutio ei siten ole uskon vaan ymmärryksen asia.

Älykäs ihminen ymmärtää ammattinsa merkityksen, joten on helppo ymmärtää, että älykkyys saa ryhtymään kättilöksi. Entä silloin, kun ihmisen esiäitien älykkyys ei vielä ollut nykytasolla, kun kaikki energia kului hengissä selviämiseen eikä ollut mahdollista miettiä mennyttä tai tulevaa? Nykyihmisen evoluution edellyttämä aivojen koon kasvu on vaikuttanut myös syntyvien lasten päiden kokoon, mikä puolestaan on vaikeuttanut synnytyksiä. Synnytysten onnistuminen on kuitenkin olemassaoloni ehdoton edellytys. Onko mahdollista, että *homo sapiensin* voitokulun taustalla olisi yksinkertaisesti, että *sapiens*-naiset osasivat paremmin auttaa toisiaan vaikeissa synnytyksissä?

Lapsenpäästäjäksi ryhtyvällä naisella on sama geeniperimä kuin sillä yhteisöllä, jossa hän toimii. Hän siis edesauttaa oman geeniperimänsä periytymistä eli säilymistä, vaikka itse ei omia lapsia synnyttäisikään. Onko kättilötaitojen oppimisen edellytys ollut, että *sapiens*-sukuun syntyy hieman enemmän sellaisia yksilöitä, joilla on luonnollinen potentiaali kehittyä lahjakkaiksi lapsenpäästäjiksi: älykkäitä ja rohkeita

naisia, joilla on poikkeuksellinen kyky rakastaa toisia naisia ja heidän vauvojaan?

Entä selittykö neandertalinihmisen korkea lapsikuolleisuus sillä, että liian moni neandertal-
äiti kuoli viimeisen synnytyksensä komplikaa-
tioihin, jo syntyneiden lastensa jäädessä orvoik-
si? Koska neandertalinihmisen geeniperimää
voidaan jossakin määrin tutkia fossiilien avulla,

niin onko tämä jopa periaatteessa todennetta-
vissa tai falsifioitavissa oleva hypoteesi?

Haastan aiheesta paremmin tietävät ja
ymmärtävät miettimään tätä asiaa: mistä kätilö-
taidot ja kätilöt ovat tulleet?

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja VTT:n tutkija.